

wywał programy i materiały dydaktyczne, kształcił studentów i młodych pracowników nauki. W latach 1969-1991 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Teorii Ekonomicznych (dawniej Instytutu Ekonomii Politycznej). O osiągnięciach Profesora w kształceniu i promowaniu kadr naukowych świadczy m.in. 20 obronionych — a przygotowanych pod jego kierunkiem — doktoratów, blisko 100 prac magisterskich, opracowanie ponad 200 recenzji rozpraw doktorskich i habilitacyjnych oraz opiniowanie wielu wniosków o nadanie tytułów naukowych.

Obok pracy w Akademii, W. Wilczyński działa równocześnie w wielu instytucjach i organizacjach naukowych, uczestniczy w pracach różnych doradczych organów rządowych, wygłasza referaty na zjazdach i konferencjach krajowych i międzynarodowych, prowadzi wykłady w zagranicznych ośrodkach naukowych, zajmuje się działalnością odczytową i popularyzacyjną. W tym miejscu podkreślimy, że społeczno-organizatorska pasja i praca Profesora wiąże się zwłaszcza z działalnością w Polskim Towarzystwie Ekonomicznym (gdzie pełnił m.in. przez wiele lat funkcję prezesa Oddziału Poznańskiego), w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk (gdzie od 1973 r. przewodniczył Komisji Nauk Ekonomicznych) a także — w Instytucie Zachodnim, gdzie aktualnie jest członkiem Rady Naukowej i Kuratorium.

Jubileusz 45-lecia pracy twórczej Profesora Wacława Wilczyńskiego to zatem godny i ważki moment nie tylko w życiu Profesora, ale również swoista — i składająca do wielu refleksji nad rolą ekonomisty — chwila w zbiorowym, społeczno-zawodowym życiu wielkopolskiego i krajowego środowiska ekonomistów.

Wacław Jarmołowicz

PROFESOROWI EDWARDOWI SERWAŃSKIEMU W 80. ROCZNICĘ URODZIN

Prof. dr hab. Edward Serwański obchodzący w październiku 1992 r. 80. rocznicę urodzin, pracownik naukowy Instytutu Zachodniego od 1947 r. do chwili obecnej, należy do członków założycieli i organizatorów Instytutu.

Urodził się 13 października 1912 r. w Hamburgu, gdzie mieszkali jego rodzice. Po powrocie w 1920 r. z rodzicami i rodzeństwem do Polski Jego macierzystym miastem stał się Ostrów Wielkopolski. Tu ukończył gimnazjum, a następnie podjął studia na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Od lat chłopcę był najpierw w „Sokole”, a potem w harcerstwie. W okresie studiów należał do Akademickiego Koła Harcerskiego im. Hellodora Świąćckiego. W 1937 r. otrzymał stopień podharcmistra.

We wrześniu 1939 r. E. Serwański brał udział w obronie Warszawy jako dowódca plutonu w oddziałach gen. Bałachowicza, uczestnicząc w walkach na Czerniakowie i Bielanych. Od początku okupacji włączył się bardzo aktywnie w polskie życie konspiracyjne i uczestniczył w nim przez wszystkie lata wojny. Już w październiku 1939 r. był w Wielkopolsce współorganizatorem konspiracyjnej organizacji harcerskiej „Szare Szeregi” oraz Tajnego Akademickiego Koła Harcerskiego. W tym samym czasie wstąpił też do powstałej w Poznaniu organizacji konspiracyjnej „Ojczyzna” tworząc jej ogniwa terenowe w Południowej Wielkopolsce. Był również współorganizatorem Związku Walki Zbrojnej na tym obszarze. W latach 1940-1941 w ramach działalności Głównej Delegatury Rządu Polskiego na Ziemię Zachodnią z siedzibą w Poznaniu organizował w imieniu jej Przedstawiciela Stefa-

na Rowińskiego na terenie Południowej Wielkopolski pierwsze zręby konspiracyjnej administracji, współtworzył tajne szkolnictwo, prowadził akcje pomocy społecznej oraz opracowywał pierwsze instrukcje programowe dla „Szarych Szeregów”. W grudniu 1941 r. brał udział w zorganizowaniu inspekcji wojskowej Dowódcy Obszaru Zachodniego Związku Walki Zbrojnej gen. „Korczaka” (późniejszego Komendanta Głównego Armii Krajowej „Bora” Tadeusza Komorowskiego).

W 1942 r. E. Serwański został Pełnomocnikiem Biura Zachodniego Delegatury Rządu na Wielkopolskę oraz wchodził w skład Kuratorium Wojennego, legalizując ośrodki tajnego nauczania w Wielkopolsce. W sierpniu tegoż roku został mianowany podporucznikiem czasu wojny i oficerem Korpusu Zachodniego AK. W latach 1943-1944 pracował w Warszawie w Sekcji Zachodniej Departamentu Informacji i Prasy Delegatury Rządu oraz jako harcmistrz w Wydziale Zachodnim Głównej Kwatery „Szarych Szeregów”. Brał udział w Powstaniu Warszawskim, organizując odcinek „Attoza” w rejonie ulicy Elektoralnej, na obszarze operacyjnym X Zgrupowania por. „Ostoi”.

Własne przeżycia okupacyjne oraz czynne uczestnictwo w polskiej konspiracji spowodowały, że już w latach wojny E. Serwański zajął się problemem badania zbrodni hitlerowskich. W okresie od września 1944 r. do stycznia 1945 r. był inicjatorem i kierownikiem akcji pod kryptonimem „Iskra Dog” (prowadzonej w ramach Departamentu Informacji i Prasy Delegatury Rządu), dokumentującej przez zbieranie relacji zbrodnie hitlerowskie dokonane na żołnierzach i cywilnej ludności w czasie Powstania Warszawskiego. Rezultatem tych prac dokumentacyjnych stały się wydane w 1946 r. książki o zbrodniach niemieckich i życiu ludności w czasie Powstania.

Koniec działań wojennych umożliwił Edwardowi Serwańskiemu powrót do Poznania. Jak zawsze czynny i aktywny włączył się natychmiast w działalność zawodową i społeczną. W latach 1945-1947 był naczelnikiem Wydziału Społeczno-Politycznego i kierownikiem referatu programowego Zarządu Głównego Polskiego Związku Zachodniego. W tych pierwszych powojennych latach pełnił także funkcję kierownika Wydziału Programowego Komendy Chorągwi Wielkopolskiej ZHP w Poznaniu.

W sierpniu 1947 r. podjął pracę w Instytucie Zachodnim w Pracowni Badania Dziejów Okupacji Hitlerowskiej w Polsce, kierowanej przez prof. Karola Mariana Pospieszalskiego. Profesor Serwański był związany z Instytutem od początku jego istnienia, należał bowiem w latach okupacji do grupy organizatorów i współpracowników jego dyrektora prof. Zygmunta Wojciechowskiego.

Ten bardzo aktywny i pracowity okres w życiu E. Serwańskiego został brutalnie przerwany. W marcu 1948 r. został podstępnie aresztowany na ulicy w Poznaniu przez władze bezpieczeństwa. Przewieziony do Warszawy przeszedł tam trwające przez dwa i pół roku śledztwo. Później został skazany na 7 lat więzienia za to, że: „(...) usiłował zmienić przemocą ustrój Państwa Polskiego na rzecz nielegalnego związku tzw. Delegatury Rządu”. W wyniku amnestii po trzech i pół roku został zwolniony, a następnie w 1956 r. zrehabilitowany.

Do pracy w Instytucie powrócił dopiero w 1952 r. Sytuacja polityczna w kraju nie sprzyjała podejmowaniu problematyki II wojny światowej. Stąd w tym okresie centralnym zagadnieniem studiów Profesora stała się problematyka Ziem Zachodnich i Północnych Polski, w tym zwłaszcza integracja społeczna tych ziem oraz stosunki polsko-niemieckie.

Jednak przez ponad 40 lat głównym przedmiotem zainteresowań naukowych Profesora Serwańskiego stały się zagadnienia II wojny światowej, w tym zwłaszcza dzieje konspiracji w Wielkopolsce. W 1961 r. na podstawie rozprawy *Hitlerowska*

polityka narodowościowa na Górnym Śląsku uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych. Habilitował się w 1971 r. w zakresie historii na podstawie pracy *Wielkopolska w cieniu swastyki*. W Instytucie Zachodnim od 1965 r. zajmował stanowisko samodzielnego pracownika naukowego, a w 1981 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego.

Chociaż Profesor Serwański praktycznie nie zajmował się pracą dydaktyczną, to przez wiele lat był stałym konsultantem i recenzentem wielu prac absolwenckich, magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych z zakresu swej specjalności. Nigdy nie żałował czasu na konsultacje i pomoc studentom. Znany jest także z oddania i życzliwości dla młodszej kadry naukowej. Od lat także był i jest Profesor Serwański dobrym współpracownikiem w codziennej pracy, inicjatorem szeregu prac zbiorowych oraz innych przedsięwzięć naukowych.

Publikowany dorobek Profesora Edwarda Serwańskiego jest zaiste ogromny. Jest autorem około 300 opracowań, w tym 15 książkowych. Ma w swoim dorobku wysoko cenioną działalność popularyzatorską na temat II wojny światowej, okupacji hitlerowskiej w Polsce i stosunków polsko-niemieckich.

Przez wszystkie lata Jubilat aktywnie uczestniczył w życiu naukowym i społecznym kraju. Jest członkiem Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Komisji II Wojny Światowej Polskiej Akademii Nauk, Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i innych instytucji naukowych. Przez wiele lat był przewodniczącym Komisji Historycznej Chorągwi Wielkopolskiej oraz wieloletnim członkiem Rady Naukowej Instytutu Zachodniego. W 1972 r. został laureatem nagrody naukowej im. Włodzimierza Pietrzaka.

W 1987 r. Walne Zebranie Członków Instytutu Zachodniego powołało Profesora Edwarda Serwańskiego na członka honorowego Instytutu.

Przejsie w 1983 r. Profesora na emeryturę nie zerwało Jego kontaktów z Instytutem, gdyż pozostał w nim nadal jako konsultant naukowy. Nie zmniejszyła się również Jego aktywność naukowa, która w ostatnich latach skoncentrowała się przede wszystkim na opracowaniu monografii dziejów wojennych i okupacyjnych rodzinnego miasta Ostrowa Wielkopolskiego, opublikowanej w wydawnictwie Instytutu.

Profesor posiada wiele odznaczeń wojskowych i cywilnych, w tym także stowarzyszeń naukowych, organizacji społecznych i regionalnych.

Ta krótka i niepełna z konieczności notatka o Profesorze Edwardzie Serwańskim niech będzie wyrazem szacunku i wdzięczności dla Jubilata, a także i okazją do złożenia najserdeczniejszych życzeń od przyjaciół, uczniów i wszystkich pracowników Instytutu Zachodniego.

Maria Rutowska

